

Z4011 KVALITATIVNÍ METODY SOCIÁLNĚ GEOGRAFICKÉHO VÝZKUMU

Geografický ústav
Přírodovědecká fakulta MU
jaro 2019

Aktualizováno: 21. 2. 2019

Základní informace:

Rozsah:

1 hodina přednáška / 2 hodiny semináře; 4 kredity dle standardu ETCS

Ukončení:

Kolokvium

Prerekvizity:

Z2011 Metody geografického výzkumu

Cíle předmětu:

Hlavním cílem předmětu je seznámení s kvalitativní metodologií aplikovanou zejména ve výzkumu geograficky relevantních jevů. Předmět se zaměřuje na základní pravidla kvalitativního výzkumu, podává přehled vybraných metod sběru a zpracování kvalitativních prostorových dat a pomocí interaktivní výukové metody dramatické výchovy zprostředkovává posluchačům přímou zkušenost s těmito vybranými výzkumnými metodami přímo z výzkumníkovy perspektivy. Studenti si v rámci cvičení touto cestou osvojí obecné vědecko-výzkumné kompetence i zcela konkrétní techniky především sběru a zpracování kvalitativních dat.

Osnova předmětu:

I. část: Úvod

1. obecné rozdíly mezi kvantitativní a kvalitativní metodologií (induktivní a deduktivní přístup)
2. design výzkumu, zakotvená teorie
3. formulace výzkumného problému, výzkumného tématu a výzkumné otázky

II. část: Pozorování

4. nestrukturované a polostrukturované pozorování
5. terénní deník a terénní poznámky

III. část: Interview

6. tvorba výzkumných otázek, tematická struktura rozhovoru
7. interview – strukturované, semistrukturované, nestrukturované, expertní, skupinové

IV. část: Go-along výzkum

8. kritika interview
9. rozhovor na cestě, rozhovor při aktivitách

V. část: Mentální mapa

10. tvorba a interpretace mentální mapy
11. tvorba a interpretace sémantické mapy

VI. část: Zakončení

12. aplikace metod sběru dat přímo v terénu a reflexe jejich provedení

Metody hodnocení:

Pro úspěšné zakončení předmětu každý posluchač/posluchačka provede na vybrané téma vhodně zvolenou metodou sběru dat šetření s jediným komunikačním partnerem či partnerkou, z tohoto šetření pořídí záznam a ten následně převede do textové podoby. Pro zdárné ukončení předmětu každý student v průběhu semestru zároveň přečte tři povinné texty a z každého z nich vypracuje stručné shrnutí. Závěrečné zakončení bude probíhat formou kolokviální rozpravy nad zpracovanými daty.

Kontakty:

RNDr. Robert Osman, Ph.D.
Geografický ústav PřF MU
pracovna: 02008, konzultační hodiny viz osobní stránky v ISu
<http://is.muni.cz/osoba/80142?fakulta=1431;obdobi=4966>
e-mail: osman@mail.muni.cz
tel: (+420) 549 498 010, (+420) 739 434 012

RNDr. Ondřej Šerý, Ph.D.
Geografický ústav PřF MU
pracovna: 02008, konzultační hodiny viz osobní stránky v ISu
<http://is.muni.cz/osoba/184504?fakulta=1431;obdobi=4966>
e-mail: ondrej.sery@mail.muni.cz
tel: (+420) 549 497 187, (+420) 775 970 359

Obsahové a časové rozvržení předmětu:

Datum P	Týden	Forma	Téma
18. 2.	1.	P	Úvod I. Rozdíly mezi sociálními a přírodními vědami. Hermeneutika, dvojí hermeneutika. Jazyk laických aktérů a jazyk sociálních věd.
		C	Úvod I. Požadavky na úspěšné ukončení předmětu. Struktura a harmonogram semestru, semestrální práce. Možnosti použití kvalitativní metodologie v Bc/Mgr. pracích. Zadání úkolu: četba prvního povinného textu.
25. 2.	2.	P	Co to je kvalitativní metodologie? Rozdíly mezi kvalitativní a kvantitativní metodologií.
		C	Ukázka vedení rozhovoru I. Náslech při vedení rozhovoru, studenti se seznámí se základními technikami využívanými při vedení rozhovoru, se strukturací polostrukturovaného rozhovoru.
4. 3.	3.	P	Výzkumné designy: zakotvená teorie Co je to sociální teorie, prvky sociální teorie: paradigma, teorie, pozorování, fakta, zákony, koncepty, proměnné, hypotézy. Úvod do zakotvené teorie.
		C	Ukázka použití zakotvené teorie Diskuse četby prvního povinného textu, konkrétní příklad vynořující se teorie na příkladu výzkumu prostorové zkušenosti „vozíčkářů“.
11. 3.	4.	P	Výzkumná otázka

			Rozdíl mezi výzkumnou otázkou a hypotézou, role výzkumné otázky v kvalitativním výzkumu, pravidla formulace výzkumných otázek.
		C	Formulace výzkumné otázky Rozdíl mezi výzkumným problémem, tématem a otázkou, formulace vlastní výzkumné otázky, diskuse.
18. 3.	5.	P	Pozorování Pozorování cílené, záměrné, participační, nestrukturované. Základní strategie pozorování, hlavní nevýhody pozorování.
		C	Nestrukturované pozorování Zásady provádění nestrukturovaného pozorování, nácvik nestrukturovaného pozorování, diskuse. Zadání úkolu: četba druhého povinného textu.
25. 3.	6.	P	Interview Rozdílné podoby interview, základní vlastnosti interview, obecné zásady vedení interview, diskuse.
		C	Ukázka vedení rozhovoru II. Náslech při vedení rozhovoru, studenti se seznámí se základními technikami využívanými při vedení rozhovoru, se strukturací polostrukturovaného rozhovoru, nácvik rozhovoru, diskuse.
1. 4.	7.	P	Zhuštěný popis a terénní poznámky Výběr terénu, pohyb v terénu, práce v terénu, terénní poznámky, terénní deník.
		C	Ukázka vedení rozhovoru III. Diskuse četby druhého povinného textu, náslech při vedení rozhovoru, studenti se seznámí se základními technikami využívanými při vedení rozhovoru, se strukturací polostrukturovaného rozhovoru, nácvik rozhovoru, diskuse.
8. 4.	8.	P	Etika kvalitativního výzkumu Vybrané etické otázky spojené s kvalitativním výzkumem, informovaný souhlas, archivace a anonymizace dat, autorizace dat.
		C	Zadání semestrální práce Zadání semestrální práce, ukázka celého průběhu interview, představení tematické struktury interview, přípravná fáze interview, základní představení softwaru InqScribe.
15. 4.	9.	P	Go-along výzkum Kritika interview, představení základních principů vedení rozhovorů při zkoumaných aktivitách, rozdíl mezi slovem a aktem, mezi děláním a mluvením.
		C	Ukázka Go-along výzkumu Ve dvojicích nácvik rozhovoru při pohybu veřejným prostorem, specifika vedení rozhovoru při chůzi, nahrávání, pozornost, doptávání se. Zadání úkolu: četba třetího povinného textu.
22. 4.	11.	P	Mentální mapy Vývoj konceptu mentálních map, způsoby jejich použití, kritika konceptu mentálních map, mentální mapa Lynchovského typu.
		C	Ukázka mentálních map Kresba mentální mapy, praktické zkušenosti s vedením rozhovoru za použití mentální mapy, diskuse.
29. 4.	12.	P	Transkript Základní druhy přepisů rozhovorů, doslovný, anotovaný, přepisová pravidla, přepisové značky, dialogická struktura přepisu, hlavička přepisu, formální úpravy, formát souboru, kompatibilita formátů.
		C	Diskuse semestrálních prací Diskuse četby třetího povinného textu, diskuse problémů vzniklých v průběhu pořizování a zpracovávání vlastního interview, vyjasnění případných nejasností, diskuse způsobů případných řešení.

6. 5.	13.	SAMO	Samostudium – transkript rozhovoru Přepis rozhovoru. Prostor na zpracování případné základní tematické a obsahové analýzy textu.
13. 5.	14.	SAMO	Samostudium – transkript rozhovoru Přepis rozhovoru. Prostor na zpracování případné základní tematické a obsahové analýzy textu.
	15.	C	Kolokvium

Povinná literatura:

V průběhu semestru je nutné postupně přečíst 3 texty v češtině a z každého sepsat krátké shrnutí a zhodnocení. To odevzdat v příslušném termínu do připravené odevzdávací ve studijních materiálech.

- Shrnutí kapitoly „*Ten druhý výzkum aneb Dokázat nebo rozumět?*“ z knihy „*Jak se vyrábí sociologická znalost*“ od Miroslava Dismana (TEXT_1) je nutné odevzdat **do 5. 3. 2019 do 23:59.**
- Shrnutí kapitoly „*Jet pěšky / Geografie vozíčkářů a vozíčkářek*“ z knihy „*Geografie okrajem: každodenní časoprostorové zkušenosti*“ od Roberta Osmana (TEXT_2) je nutné odevzdat **do 2. 4. 2019 do 23:59.**
- Shrnutí kapitoly „*Designy kvalitativního výzkumu*“ z knihy „*Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*“ od Romana Švaříčka a Kláry Šedové (TEXT_3) je nutné odevzdat **do 30. 4. 2019 do 23:59.**

Čtvrtá položka v seznamu povinné literatury pak má odlišný charakter a není z ní nutné sepsat shrnutí (*Ako robiť kvalitativny výskum*). Jedná se o seznam grafických značek používaných při přepisech terénních poznámek/rozhovorů, které se Vám budou hodit při řešení semestrální práce.

- [1] DISMAN, Miroslav (2000): *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, s. 283–321.
- [2] OSMAN, Robert (2019): *Jet pěšky / Geografie vozíčkářů a vozíčkářek*. In *Geografie „okrajem“: každodenní časoprostorové zkušenosti*. Praha: Karolinum, s. 29–67.
- [3] ŠVAŘÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ, Klára. (2007): *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, s. 83–141.
- [4] SILVERMAN, David; ŠTULRAJTER, Martin. (2005): *Ako robiť kvalitativny výskum: praktická příručka*. Bratislava: Ikar, s. 310–311.

Semestrální práce:

V rámci semestru každý student provede jeden semistrukturovaný rozhovor na zadané téma, pořídí z něj záznam, ten pomocí softwaru InqScribe přepíše do textové podoby. V první části semestru tak bude úkolem studenta pouze získat vhodného komunikačního partnera či partnerku pro rozhovor. Podrobné zadání semestrální práce proběhne na cvičení **8. 4. 2019**. Do konce dubna, konkrétně pak do **30. 4. 2019** bude nutné odevzdat pořizovaný záznam rozhovoru. Do **19. 5. 2019** pak odevzdat doslovný přepis rozhovoru.

Rozšiřující literatura:

- [1] BABBIE, Earl. The practice of social research. Belmont: Wadsworth, 2001. 465 s. ISBN 0534574742.
- [2] DELYSER, Dydia. The SAGE handbook of qualitative geography. London: SAGE, 2010. 431 s. ISBN 1412919916.
- [3] DENZIN, Norman K. Interpretive ethnography : ethnographic practices for the 21st century. Thousand Oaks : Sage Publications, 1997. 325 s. ISBN 0803972989.
- [4] DENZIN, Norman; LINCOLN, Yvonna. Collecting and interpreting qualitative materials. Thousand Oaks : SAGE Publications, 2003. 682 s. ISBN 0761926879.
- [5] DENZIN, Norman; LINCOLN, Yvonna. Handbook of Qualitative Research. Thousand Oaks : Sage, 2000. 1143 s. ISBN 9780761915126.
- [6] DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. Praha: Karolinum, 2000. 374 s. ISBN 8024601397.
- [7] EMERSON, Robert M; FRETZ, Rachel I; SHAW, Linda L. Writing ethnographic fieldnotes. Chicago: University of Chicago Press, 1995. 254 s. ISBN 0226206807.
- [8] EYLES, John; SMITH, David Marshall. Qualitative methods in human geography. Totowa, N.J. : Barnes & Noble, 1988. 272 s. ISBN 0389208043.
- [9] GAVORA, Peter. Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu. Bratislava, Vydavateľstvo UK, 2011. 229 s. ISBN 9788022323178.
- [10] GEERTZ, Clifford. Interpretace kultur: vybrané eseje. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 565 s. ISBN 8085850893.
- [11] HAY, Iain. Qualitative research methods in human geography. South Melbourne, Vic. : Oxford University Press, 2005. 339 s. ISBN 019555079X.
- [12] LIMB, Melanie, DWYER, Blaire. Qualitative methodologies for geographers: issues and debates. A Hodder Arnold Publication, 2002. 320 s. ISBN 9780340742266.
- [13] LOFLAND, John. Analysing Social Setting: A guide to Qualitative Observation and Analysis. Wadsworth Publishing, 1994. 288 s. ISBN 9780534247805.
- [14] MATOUŠEK, R., OSMAN, R. (Eds.) Prostor(y) geografie. Praha: Karolinum, 2014. 309 s. ISBN 9788024627335.
- [15] MORSE, Janice. Critical Issues in Qualitative Research Methods. Sage, 1993. 401 s. ISBN 9780803950436.
- [16] PUNCH, Keith; HENDL, Jan. Základy kvantitativního šetření. Praha: Portál, 2008. 150 s. ISBN 9788073673819.
- [17] PUNCH, Keith; HENDL, Jan. Úspěšný návrh výzkumu. Praha: Portál, 2008. 230 s. ISBN 9788073674687.
- [18] RAGIN, Charles. Constructing social research : the unity and diversity of method. Thousand Oaks : Pine Forge Press, 1994. 194 s. ISBN 0803990219.
- [19] SEIDMAN, Irving. Interviewing as qualitative research : a guide for researchers in education and the social sciences. 3. ed. New York: Teachers College, Columbia University, 2006. 162 s. ISBN 0807746665.

- [20] SILVERMAN, David; ŠTULRAJTER, Martin. Ako robiť kvalitatívny výskum : praktická príručka. Bratislava: Ikar, 2005. 327 s. ISBN 8055109044.
- [21] STRAUSS, Anselm; CORBINOVÁ, Juliet. Základy kvalitatívneho výskumu: postupy a techniky metódy zakotvené teórie. Boskovic: Albert, 1999. 201 s. ISBN 80-85834-60-x.
- [22] WINCH, Peter; SUCHOMEL, Tomáš. Idea sociálnej vedy a jej vzťah k filozofii. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 134 s. ISBN 8073250357.